

Résumé

Le but de la présente thèse est d'analyser les éléments surnaturels et réels qui s'interpénètrent dans le romanesque bugulien. La coexistence du surnaturel et du réel constitue, selon nous, une clé pour comprendre la totalité de l'œuvre de Ken Bugul, une écrivaine sénégalaise polyvalente.

La première partie de notre thèse se concentre sur des éléments surnaturels chez Ken Bugul – fantastiques, merveilleux et étranges - peu étudiés jusqu'à présent. Nous démontrons la diversité et l'hybridité du surnaturel bugulien, qui apparaît dans la plupart de ses romans. Les éléments comparés dans les trois chapitres de la première partie de notre thèse sont : la structure de la diégèse, les phénomènes, les êtres, les objets ou les personnages insolites et, finalement, les héroïnes et les héros. Dans le cas du fantastique, il est caractérisé surtout par l'hésitation du personnage devant un phénomène extraordinaire. Quant au merveilleux – traditionnel et science-fictionnesque - il exclut le sentiment d'hésitation fantastique : le surnaturel fait partie de la vie quotidienne et ne provoque aucune surprise chez le personnage. En revanche, dans l'étrange bugulien, tous les événements insolites trouvent une explication rationnelle et traduisent les problèmes sociaux des états africains postcoloniaux. Pour analyser ces éléments surnaturels, nous utilisons l'approche critique occidentale, mais aussi les études africaines concernant le surnaturel en littérature.

La seconde partie de notre thèse étudie les éléments réels à l'exemple de la protagoniste bugulienne. Tous les personnages principaux des romans autofictifs buguliens sont des représentations de la même héroïne, qui devient ainsi un sujet fragmenté et pluriel. Cette polyphonie reflète le manque d'enracinement de la protagoniste bugulienne et son identité multiple. Puisque Ken Bugul demeure une écrivaine migrante, écartée entre plusieurs cultures, le premier chapitre de cette partie analyse son héroïne dans la société sénégalaise, tandis que le second examine son émigration en Europe occidentale et au Bénin. Dans les deux chapitres, nous comparons les mêmes aspects, à savoir : la famille, les relations intimes et la place de l'individu dans la société. L'héroïne bugulienne s'avère être un personnage défini par ses traumatismes, qui cherche constamment l'amour et le plaisir, mais en même temps fuit l'intimité, en tombant dans le chaos et dans la désolation. Sa solitude, déjà immense au Sénégal, marque également son existence à l'émigration. Nous analysons cette fragmentation et la pluralité du personnage en utilisant l'approche postcoloniale, féministe et sociologique.

En résumé, notre thèse vise à établir une nouvelle perspective d'analyse des œuvres de Ken Bugul, qui peuvent être lues en tant qu'une littérature migrante et engagée, mais aussi surnaturelle.

Summary

The purpose of this thesis is to analyze the supernatural and real elements, which intertwine in Ken Bugul's prose. It aims to prove that the coexistence of the supernatural and the real constitutes the key to understanding the œuvre of this versatile Senegalese author.

The first part of this thesis focuses on the supernatural in Ken Bugul's works, namely the fantastic, marvelous and uncanny elements, which have received little critical attention thus far. The study shows the diversity and hybridity of the supernatural in Bugul's prose, which is present in most of her novels. The first three chapters of this thesis address and compare the following elements: the diegesis structure, the unusual phenomena, beings, objects and characters, and finally the protagonists. In the case of the fantastic, the character's hesitation in the face of an extraordinary phenomenon constitutes the most important aspect. As far as the marvelous – both traditional and science fiction - is concerned, the feeling of hesitation is not present: the supernatural is part of everyday life and does not surprise the protagonist in the slightest. In contrast, the uncanny in Ken Bugul's œuvre can be rationally explained, as it reflects the social problems of postcolonial African countries. The study of Bugul's supernatural is based on both Western and African research regarding the supernatural in literature.

The second part addresses the real elements in the Senegalese writer's prose by examining the protagonist. All the main characters of Ken Bugul's autofictional novels are different representations of the same heroine, who thus becomes a plural and fragmented subject. This polyphony reflects the protagonist's lack of rootedness, as well as her multiple identities. Since Ken Bugul is a migrant writer, oscillating between various cultures, the first chapter of this part analyzes the protagonist in Senegalese society, whereas the second one examines her emigration to Western Europe and Benin. Both chapters compare the same aspects, namely: the family, personal relationships and the position of the individual in society. Ken Bugul's heroine appears as a character defined by her traumas, who continuously seeks love and pleasure, yet keeps avoiding intimacy. Her solitude, already unbearable in Senegal, also marks her migrant existence: she descends into chaos and despair. The analysis of this fragmentation and plurality of the subject is based on postcolonial, feminist and sociological critical works.

In summary, this thesis attempts to establish a new analytical approach to Ken Bugul's novels, which can be interpreted as migrant and engaged literature, but also as supernatural fiction.

Streszczenie

Celem niniejszej pracy doktorskiej jest analiza elementów nadprzyrodzonych i realnych, które przenikają się wzajemnie w powieściach Ken Bugul. Współistnienie wymiaru nadprzyrodzonego i rzeczywistego jest kluczem do zrozumienia całości wielowymiarowej twórczości senegalskiej pisarki.

W pierwszej części pracy badane są elementy nadprzyrodzone – fantastyczne, baśniowe i niezwykle - dotychczas rzadko analizowane w kontekście twórczości Ken Bugul. Ukazana jest różnorodność i hybrydyczność wymiaru nadprzyrodzonego, który pojawia się w większości omawianych powieści. W trzech rozdziałach pierwszej części pracy porównane zostały następujące motywy : struktura świata przedstawionego, nadnaturalne zjawiska, byty, obiekty i postaci, oraz bohaterki i bohaterowie. Cechą charakterystyczną fantastyki jest przede wszystkim wahanie postaci w obliczu niecodziennego zdarzenia. W przypadku baśniowości – zarówno tradycyjnej, jak i science fiction – nie występuje uczucie wahania fantastycznego: wymiar nadprzyrodzony jest częścią życia codziennego i nie wywołuje najmniejszego zdziwienia postaci. Z kolei motywy niezwykle mogą zostać wyjaśnione w racjonalny sposób i odzwierciedlają problemy społeczne postkolonialnych państw afrykańskich. W analizie motywów nadprzyrodzonych wykorzystywane są zarówno zachodnie, jak i afrykańskie badania nad nadnaturalnością w literaturze.

Druga część pracy obejmuje analizę elementów realnych na przykładzie głównej bohaterki. Najważniejsze postaci w autofikcyjnych powieściach Ken Bugul okazują się różnymi wcieleniami tego samego podmiotu - wielowymiarowego i fragmentarycznego. Ta polifonia odzwierciedla brak zakorzenienia postaci oraz jej wieloraką tożsamość. Ponieważ Ken Bugul jest pisarką migracyjną, zawieszoną pomiędzy wieloma kulturami, pierwszy rozdział drugiej części pracy poświęcony został bohaterce w społeczeństwie senegalskim, kolejny natomiast bada motywy jej emigracji do Europy Zachodniej i Beninu. W obu rozdziałach analizowane są następujące aspekty : rodzina, relacje osobiste oraz miejsce jednostki w społeczeństwie. Bohaterka Ken Bugul okazuje się postacią definiowaną przez przeżyte traumy, samotną, ciągle poszukującą miłości i przyjemności, lecz jednocześnie unikającą intymności, pogrążającą się w chaosie i rozpacz. Pozostaje samotna zarówno w Senegalu, jak i na emigracji. Ta fragmentaryczność i wielowymiarowość bohaterki analizowana jest pod kątem teorii postkolonialnych, feministycznych i socjologicznych.

Reasumując, niniejsza praca doktorska proponuje nową perspektywę badawczą wielowymiarowych powieści Ken Bugul, które mogą być interpretowane jako literatura migracyjna i zaangażowana, ale także nadnaturalna.